

Особливості структури життєвих прагнень особистості

О. І. Семенія

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова, м. Одеса, Україна

Paper received 19.04.18; Accepted for publication 25.04.18.

<http://doi.org/10.31174/SEND-PP2018-163VI67-17>

Анотація. Представлено результати емпіричного дослідження структури життєвих прагнень особистості. Життєві прагнення розглядаються як механізм саморегуляції і самодетермінації особистості, що реалізується у вигляді усвідомленого вибору способу дій та враховує як внутрішні прагнення, так і зовнішні умови життя людини. За допомогою факторного аналізу утворені інтегральні чинники: важливість зовнішніх прагнень, важливість внутрішніх прагнень, вірогідність зовнішніх прагнень, вірогідність внутрішніх прагнень, результат досягнень за зовнішністю, результат досягнень за внутрішніми прагненнями, результат досягнень за зовнішніми прагненнями, рівень розбіжності прагнень та досягнень, потенціал особистості за зовнішніми прагненнями та потенціал особистості за внутрішніми прагненнями. Дані показники дозволяють узагальнити дані, отримані при дослідженні за методикою Е. Десі та Р. Райана та встановити досконалішу структуру системи показників життєвих прагнень та досягнень як основи саморегуляції та самодетермінації особистості.

Ключові слова: особистість, життєві прагнення, досягнення особистості, модель.

Вступ. Категорія життєвих прагнень особистості є важливою, але недостатньо розробленою у психологічній науці. Життєві прагнення як цілісний конструкт містять у собі потенціал особистості у різних сферах соціального та особистого життя. Отже, категорія життєвих прагнень є наскрізною для особистості та дозволяє доповнити та деталізувати основні симптомокомплекси, що укладають цілісний конструкт життєвих прагнень.

Короткий огляд публікацій за темою. Життєві прагнення особистості традиційно розглядаються як механізм її саморегуляції і самодетермінації, що реалізується у вигляді усвідомленого вибору способу дій та враховує як внутрішні прагнення, так і зовнішні умови життя людини. Отже, категорія життєвих прагнень щільно пов'язана із концепцією самодетермінації особистості. Теорія самодетермінації та особистісної автономії Е. Л. Десі та Р. М. Руан належить до найбільш розроблених теорій суб'єктної причинності [4]. Самодетермінація в контексті даного підходу означає відчуття свободи по відношенню до сил зовнішнього оточення і всередині особистості. На думку вчених, висунута гіпотеза про існування внутрішньої потреби в самодетермінації допомагає передбачити і пояснити розвиток поведінки від простої реактивності до інтегрованих цінностей; від гетерономії до автономії щодо тих видів поведінки, які спочатку були позбавлені внутрішньої мотивації [4, с. 188]. Е. Л. Десі та Р. М. Руан називають людину автономною, коли вона діє як суб'єкт, виходячи з глибинного відчуття себе, тобто, бути автономним означає бути самоініційованим та саморегульованим, на відміну від ситуацій примусу і спокушання, коли дії особистості не випливають з глибинного Я. Автономна поведінка особистості веде до більшої асиміляції досвіду і підвищення зв'язності і структурованості Я.

З метою емпіричного дослідження особливостей структури життєвих прагнень особистості аналізувалися шкали опитувальника Е. Десі та Р. Райана. Ми також запропонували додаткові показники, які були створені на ґрунті шкал опитувальника, а саме, показники рівню розбіжності та потенціалу особистості. На нашу думку, застосування додаткових інтегральних показників значно збільшує простір визначення формування життєвих прагнень та реальний рівень досягнутого і доповнює структуру процесу досягнення.

Результати та їх обговорення. Показник рівню розбіжності будується на різниці оцінки власних досягнень досліджуваних та оцінки їх сподівань на досягнення поставленої мети, тобто, це частка від показників за шкалами досягнення та вірогідності опитувальника Е. Десі та Р. Райана. Цей показник визначає розбіжність між оцінкою вірогідності та реальним рівнем досягнутого, тобто відображає недооцінку або переоцінку власних можливостей.

Наступний інтегральний показник являє собою добуток рівню розбіжності між прагненнями та досягненнями та рівню важливості поставленої мети. Цей показник визначає власний потенціал особистості в досягненні поставленої мети.

Дослідження описових характеристик новостворених показників має наступний вигляд (табл. 1).

Таблиця 1. Описові характеристики показників розбіжності та потенціалу прагнень особистості

Показники	М	SD
Чинник розбіжності – зовнішність	12,874	5,856
Чинник розбіжності – відомість	12,769	4,733
Чинник розбіжності – стосунки	14,496	4,918
Чинник розбіжності – особистісного зросту	14,035	3,751
Чинник розбіжності – багатство	15,363	3,216
Чинник розбіжності – здоров'я	14,251	4,183
Чинник розбіжності – суспільство	13,531	4,586
Чинник потенціалу – зовнішність	382,293	194,827
Чинник потенціалу відомість	368,433	167,009
Чинник потенціалу – відношення	461,832	168,076
Чинник потенціалу – особистісного зросту	439,923	122,680
Чинник потенціалу – багатство	488,573	113,444
Чинник потенціалу – здоров'я	451,146	132,788
Чинник потенціалу – суспільство	414,972	152,070

Примітка: М - середнє арифметичне; SD - стандартне відхилення

Ми запропонували описові статистики в якості нових стандартів для дослідження рівню розбіжності прагнень та досягнень і оцінки потенціалу особистості. Оскільки були введені нові шкали, то підсумкова кількість шкал досягла 35. Ми вважаємо доцільним зменшити кількість досліджуваних параметрів шляхом утворення інтегральних показників. Утворення інтегральних показників відбувалося за допомогою факторного аналізу.

Кількість чинників моделі визначалося за допомогою графіку каменистого опису.

Факторна модель для аналізу структури параметрів важливості складалась з двох чинників. На це вказує графік каменистого опису (рис. 1).

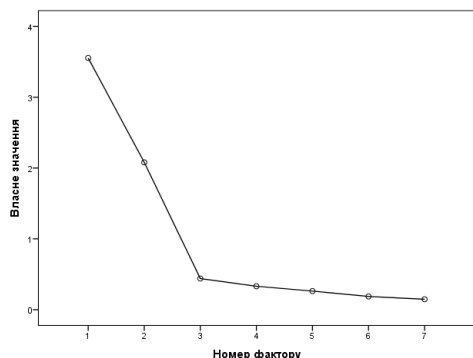

Рис. 1. Графік каменистого опису для факторної моделі параметрів важливості

До першого чинника, «Важливість внутрішніх прагнень», увійшли шкали значень важливості зовнішності, відомості та суспільства, до другого чинника «Важливість зовнішніх прагнень» – шкали важливості параметрів відношень, особистісного зросту, багатства та здоров'я. (табл. 2).

Таблиця 2. Структурна матриця розподілу параметрів важливості

Параметри	Чинник	
	1	2
Чинник зовнішність – важливість	0,963	0,172
Чинник відомість – важливість	0,835	-0,001
Чинник відношення – важливість	0,168	0,869
Чинник особистісного зросту - важливість	0,275	0,913
Чинник багатства – важливість	0,112	0,746
Чинник здоров'я – важливість	0,082	0,871
Чинник суспільства – важливість	0,696	0,445

Примітка: Напівжирним максимальні навантаження, які визначають приналежність параметру певного чинника. Курсивом виділені мінімальні навантаження

Дослідження параметрів вірогідності дозволили виділити розподіл за двома чинниками. За графіком каменистого опису можна виділити два чинники розподілу параметрів вірогідності (рис. 2).

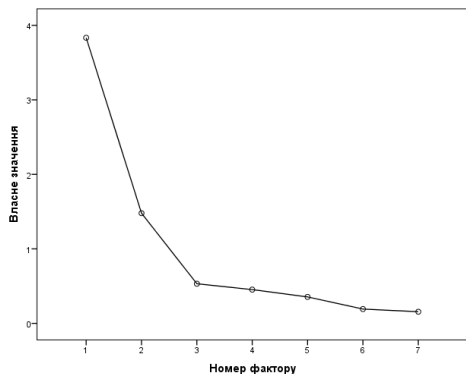

Рис. 2. Графік каменистого опису для факторної моделі параметрів вірогідності

Перший чинник, «Вірогідність за зовнішніми прагненнями», містив такі параметри вірогідності, як зовнішність, відомість та суспільства. За другим чинником,

«Вірогідність за внутрішніми прагненнями», були виділені параметри відношення, особистісного зросту, багатства та здоров'я (табл. 3).

Таблиця 3. Структурна матриця розподілу параметрів вірогідності

Параметри	Чинник	
	1	2
Чинник зовнішність – вірогідність	0,989	0,355
Чинник відомість – вірогідність	0,819	0,325
Чинник стосунків – вірогідність	0,325	0,851
Чинник особистісного зросту - вірогідність	0,302	0,922
Чинник багатства – вірогідність	0,294	0,654
Чинник здоров'я – вірогідність	0,426	0,717
Чинник суспільства – вірогідність	0,705	0,577

Примітка: Напівжирним максимальні навантаження, які визначають приналежність параметру певного чинника. Курсивом виділені мінімальні навантаження

За результатами проведення факторного аналізу параметрів досягнень були виділені три структурні групи параметрів. Так графік каменистого опису наочно демонструє наявність розподілу параметрів за трьома чинниками (рис. 3).

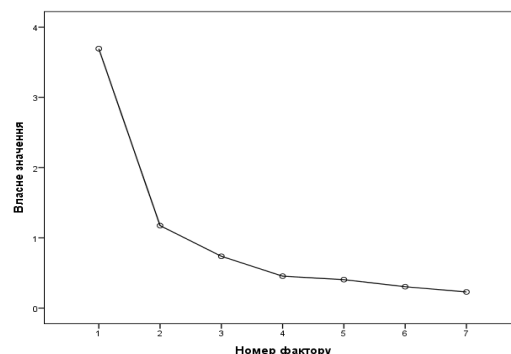

Рис. 3. Графік каменистого опису для факторної моделі параметрів результату досягнення

За першим чинником, «Результат досягнень за зовнішністю», були виділений рівень досягнення за параметром зовнішності, за другим чинником, «Результат досягнень за внутрішніми прагненнями», були виділені рівні досягнень за параметрами відношень, особистісного зросту, здоров'я та суспільства, за третім чинником, «Результат досягнення за зовнішніми чинниками», – параметри відомості та багатства (табл. 4).

Таблиця 4. Структурна матриця розподілу параметрів результату досягнення

Параметри	Чинник		
	1	2	3
Чинник зовнішність – досягнення	0,993	0,540	0,324
Чинник відомість – досягнення	0,321	0,271	0,741
Чинник стосунків – досягнення	0,414	0,836	0,348
Чинник особистісного зросту - досягнення	0,339	0,904	0,294
Чинник багатства – досягнення	0,113	0,360	0,688
Чинник здоров'я – досягнення	0,404	0,795	0,375
Чинник суспільства – досягнення	0,439	0,704	0,496

Примітка: Напівжирним максимальні навантаження, які визначають приналежність параметру певного фактору. Курсивом виділені мінімальні навантаження

Наступними досліджувались новостворені інтегральні параметри – рівень розбіжності прагнень та досяг-

вень, потенціал особистості за внутрішніми прагненнями та потенціал особистості за зовнішніми прагненнями.

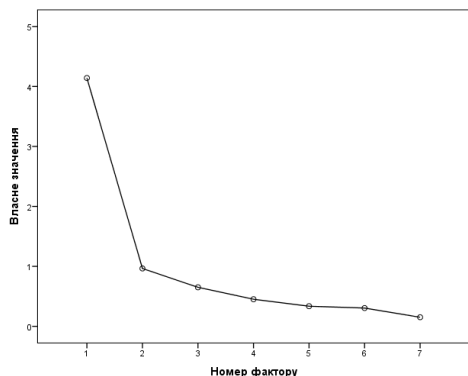

Рис. 4. Графік каменистого опису для факторної моделі параметрів рівно розбіжності прагнень та досягнень

При проведенні факторного аналізу показників рівно розбіжності прагнень та досягнень був виділений один чинник, що наочно представлено на графіку каменистого опису (рис. 4).

Було виділено один чинник, який вмістив всі параметри розбіжності та був названий однойменно – «Рівень розбіжності прагнень та досягнень» (табл. 5).

Таблиця 5. Структурна матриця розподілу параметрів рівно розбіжності прагнень та досягнень

Параметри	Чинник
	1
Рівень розбіжності прагнень та досягнень - зовнішності	0,918
Рівень розбіжності прагнень та досягнень - відомості	0,860
Рівень розбіжності прагнень та досягнень - відношення	0,427
Рівень розбіжності прагнень та досягнень – особистісного зросту	0,749
Рівень розбіжності прагнень та досягнень - багатства	0,391
Рівень розбіжності прагнень та досягнень - здоров'я	0,765
Рівень розбіжності прагнень та досягнень - суспільства	0,805

Дослідження параметрів потенціалу особистості виявило наявність розподілу на два чинники. Графік каменистого опису представлений на рис. 5.

До першого чинника, «Потенціал зовнішніх прагнень», були віднесені такі параметри потенціалу особистості, як зовнішність, відомість та суспільство, до другого чинника, «Потенціал внутрішніх прагнень» – відношення, особистісний зріст, багатство та здоров'я (табл. 6).

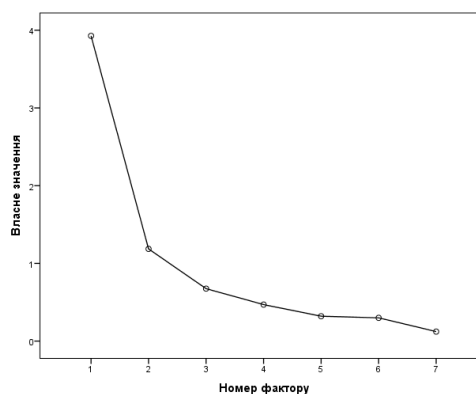

Рис. 5. Графік каменистого опису для факторної моделі параметрів потенціалу особистості

Таблиця 6. Структурна матриця розподілу параметрів потенціалу особистості

Параметри	Фактор	
	1	2
Потенціал особистості – зовнішність	0,991	0,369
Потенціал особистості – відомість	0,859	0,373
Потенціал особистості – відношення	0,315	0,674
Потенціал особистісного зросту	0,622	0,805
Потенціал особистості – багатства	0,162	0,524
Потенціал особистості - здоров'я	0,626	0,684
Потенціал особистості – суспільство	0,760	0,595

Примітка: Напівжирним максимальні навантаження, які визначають приналежність параметру певного фактору. Курсивом виділені мінімальні навантаження

Висновки. Таким чином, життєві прагнення особистості розглядаються як механізм її саморегуляції і самодетермінації, що реалізується у вигляді усвідомленого вибору способу дій та враховує як внутрішні прагнення, так і зовнішні умови життя людини. За допомогою факторного аналізу нами були утворені інтегральні чинники: важливість зовнішніх прагнень, важливість внутрішніх прагнень, вірогідність зовнішніх прагнень, вірогідність внутрішніх прагнень, результат досягнень за зовнішністю, результат досягнень за внутрішніми прагненнями, результат досягнень за зовнішніми прагненнями, рівень розбіжності прагнень та досягнень, потенціал особистості за зовнішніми прагненнями та потенціал особистості за внутрішніми прагненнями. Ці показники дозволяють узагальнити дані, отримані при дослідженні за методикою Е. Десі та Р. Райана та встановити більш досконалу структуру системи показників життєвих прагнень та досягнень як основи вдосконалення особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бандура А. Теория социального научения / Альберт Бандура. — СПб. : Евразия, 2000. - 320с.
 2. Кричевский Р.Л. Самоэффективность и акмеологический подход к исследованию личности / Р.Л. Кричевский // Акмеология. - 2001. - № 1. — С. 47-52.
 3. Огнев А.С. Теоретические основы психологии субъектогенеза /А.С. Огнев. – Киев, 1997 – 121 с.
 4. Deci, E. L., & Ryan, R. M. The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. Psychological Inquiry, 2000, 11, 227-268.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Bandura A. Teoriya socialnogo naucheniya [Theory of the social teaching], 2000, 320 p.
 2. Krichovsky R.L. Samoefektivnist I akmeologicheskyy podhod k issledovaniyu lichnosti [self -efficacy and acmeological going near research of personality], 2001, p.47-52.
 3. Ognev A.S. Teoreticheskie osnovi psihologii sub'ektogenez [Theoretical bases of psychology of cujectgenez], 1997, 121 p.
 4. Deci, E. L., & Ryan, R. M. The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. Psychological Inquiry, 2000, 11, 268p.

Features of the structure of life's aspirations of the individual**O. I. Siemienienia**

Abstract. The results of the empirical study of the structure of the life's aspirations of the individual are presented. Life aspirations are considered as a mechanism of self-regulation and self-determinism of the individual, realized in the form of a conscious choice of way of action, and takes into account both internal aspirations and external conditions of human life. Through factor analysis, integral factors are formed: the importance of external aspirations, the importance of internal aspirations, the probability of external aspirations, the probability of internal aspirations, the result of achievements in appearance, the result of achievements in the inner aspirations, the result of achievements on external aspirations, the level of differences of aspirations and achievements, the potential of personality for external aspirations and the potential of the individual in the inner aspirations. These indicators allow us to summarize the data obtained in the study by the method of E. Desy and R. Ryan and to establish a more perfect structure of the system of indicators of life aspirations and achievements as the basis of self-regulation and self-determination of personality.

Keywords: *personality, life aspirations, achievement of personality, model.*

Особенности структуры жизненных стремлений личности**А. И. Семененя**

Аннотация. Представлены результаты эмпирического исследования структуры жизненных стремлений личности. Жизненные стремления рассматриваются как механизм саморегуляции и самодетерминации личности, которая реализуется в виде осознанного выбора способа действий и учитывает как внутренние стремления, так и внешние условия жизни человека. С помощью факторного анализа выявлены интегральные факторы: важность внешних стремлений, важность внутренних стремлений, достоверность внешних стремлений, достоверность внутренних стремлений, результат достижений за внешностью, результат достижений за внутренними стремлениями, результат достижений за внешними стремлениями, уровень расхождения стремлений и достижений, потенциал личности за внешними стремлениями и потенциал личности за внутренними стремлениями. Данные показатели позволяют установить более совершенную структуру системы показателей жизненных стремлений и достижений как основы саморегуляции и самодетерминации личности.

Ключевые слова: *личность, жизненные стремления, достижения личности, модель.*